

Children of the Arctic

Af Mads Fægteborg

Da den sovjetiske Eventyrernes Klub i december 1990 henvendte sig til danske myndigheder for at sikre dansk/grønlandsk deltagelse i den første internationale »Children of the Arctic«, var man for sent ude til at kunne realisere dette.

I februar besøgte to repræsentanter fra Eventyrernes Klub København for at undersøge, om det dog alligevel ikke skulle være muligt at formå blot nogle få unge mennesker til at deltage. På trods af stor sympati for projektet fandt man tiden forpasset til at være i stand til at skaffe de fornødne midler til rejseomkostninger og deltagergebyr. En henvendelse fra herværende sovjetiske ambassade til undertegnede sikrede dansk deltagelse. Vi var tre, min niece Anne på 16, min nevø Svend på 14, og jeg selv, der rejste til Moskva den 17. marts.

I Moskva sluttede vi os til de øvrige deltagere, der kom fra USA, Canada, Island, Norge, Finland, Japan og USSR. I alt var der vel ca. 300 deltagere, hvoraf 60–70 kom fra andre lande end USSR.

Ideen med »Children of the Arctic« var at lade unge mennesker i det cirkumpolare område lære hinanden at

kende, samtidig med at man skulle få indsigt i de særlige geografiske, etniske, sociale og økologiske problemer, man har at slås med i hverdagen i det nordlige Sovjet, i Vorkuta (arktisk Europa) og på Yamal (Vestsibirien).

Efter en dag med sight seeing i Moskva steg vi ombord i toget til Vorkuta, hvortil vi ankom ca. 32 timer senere. Der er en særlig stemning på så lang en togtrejse. Modsat en flyrejse får man tid til vænne sig til landskabets forandring, klimaets forandring og forskellen i tidszonerne. Togvognene adskiller sig noget fra de togvogne, vi er vant til i Danmark. Togvognen bestod af en række brikse, fire på venstre side af gangen og to på den modsatte side. Der er vel cirka ti af slagsen togvognen igennem. I hver ende er der – ganske som her i landet – et WC. Dog adskiller togvognen sig fra de danske ved at have et lille kulfyret tekøkken med samovar samt naturligvis en steward.

Føden indtog vi tre gange om dagen i spisevognen. Gullash, om morgenen, om middagen, og om aftenen. Variationen var tilbehøret, nemlig kartoffelmos,

De to sønderjydske arktikere, Svend i Asien og Anne i Europa, højt mod nord i Uralbjergene.

ris og brød. Til disse måltider fik vi altid serveret lemonade, og bagefter, enten den oversødede russiske kaffe, eller den dejlige russiske te.

Men hvad der kommer ind i kroppen skal helt naturligt også ud igen, og det er lidt af en »oplevelse«. Lad mig ikke gå i detaljer, men blot udtrykke, at det er en særegen fornemmelse at balancere med op- og nedsmøgede bukser på et mildest talt møgbeskidt lokum, alt medens toget bumler deropad. Nok om det.

Vi nåede frem til Vorkuta, der ligger cirka 2.600 km nordøst for Moskva, og er den største nordlige by i den Autonome Komi Republik.

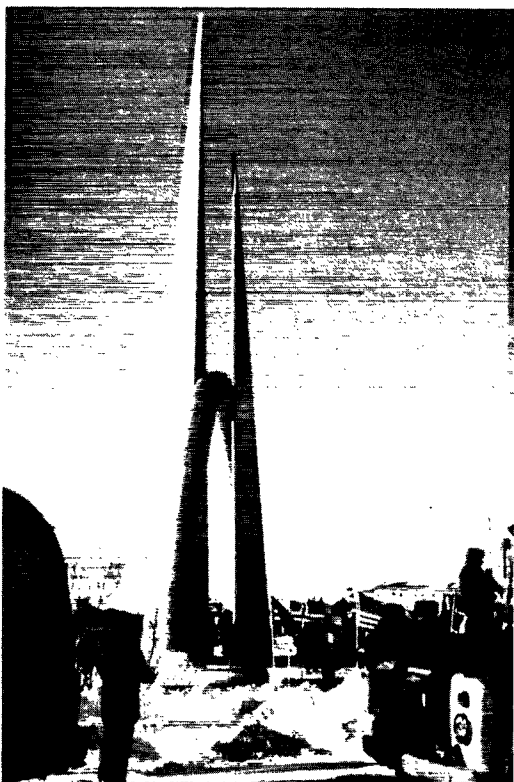
Vorkuta har hverken nogen lang eller attraktiv historie. Den blev grundlagt i 1937 af Stalins flere hundredtusinde fanger, der som slaver levede i kz-lejre. Den hvide mands ekspansion til dét område, der under czartiden blev erklæret uegnet for menneskelig beboelse, skyldtes kul. Det er da stadig også kul, der er den økonomiske nerve i byen.

Vorkuta, der har ca. 200.000 (frivillige) indbyggere i dag, var, medens vi opholdt os der, præget af de omfattende strejker, der i marts og april stort set lammede vitale dele af den sovjetiske økonomi.

Der var møde i strejkekomiteen den 21. marts, ialt var der ca. 30 minearbejdere tilstede for at drøfte resultaterne af de seneste forhandlinger, man havde haft med Det Øverste Sovjet og Kulministeren i Moskva. Én mente, at man skulle afbryde strejken nu, fordi man slet ikke havde konkretiseret sine krav. Andre var imod. Og ordføreren, der sad foran et billede af Sakharov, havde mere end svært ved at styre den diskussion, der blev mere og mere kaotisk i sin udvikling. Bedst blev dette visualiseret ved, at stolen under den mest højt talende debatør pludselig brasede sammen. Han sluttede sit indlæg med et »AV« – altså på russisk.

Selvom lønningerne i Vorkuta hører til de højeste i USSR, ca. 100% højere end i de tempererede dele, krævede man lønforhøjelser på lidt over 100%. I marts var lønnen for en minearbejder ca. 700 rubler eller omvekslet på det sorte marked, ca. 168 kroner pr. måned.

Den følgende dag var vi nogle stykker, der besøgte en af de miner, der ikke

Monumentet i Salekhard, der symboliserer polar-kredsen. Syd til venstre for »linjen« og nord til højre.

var i strejke. Dette skyldtes, at minen forsynede Vorkuta med kul. Efter en lang nedtur til 300 meter under jorden mavede vi os de sidste 20 meter ind til selve bruddet, hvor en kraftig »skovl« skrællede minevæggen i hele gangens længde. Hver gang »skovlen« kom forbi, bragede kul og sten ned lige foran os. Det virkede absolut ikke som nogen særlig sikker arbejdsplads, men man oplyste fra direktionens side, at man faktisk kun havde haft en dødsulykke inden for de sidste mange år.

Vores besøg i minen var iøvrigt det første besøg fra Vesten nogensinde, og noget sådant skulle naturligvis fejres på

behørig vis – det vil sige med vodka og en bid mad, sauna, brusebad, vodka, sauna, brusebad, og masser af vodka. Drikker man vodka i USSR, drikker man af et stort glas (sennepsglasstørrelsen). Glasset bliver fyldt halvt op (de garvede fylder glasset helt op), og så tømmer man glasset i ét drag. Russerne accepterer ikke, at man »bider« drammen over.

Børnene fik naturligvis ikke lov til at deltage i disse løjer. Men til gengæld fik de heller ikke oplevet mange af de ting, som det oprindelige program havde lovet, nemlig ture ud på tundraen, køre hundeslæde, russiske trojka m.v. Børnene sad passivt bænkedet til det ene efter det andet flotte underholdningsprogram og blev mere og mere gnavne, fordi de ikke selv fik lejlighed til at være aktive.

Efter fire dage i Vorkuta gik turen videre til Salekhard på den anden side af Uralbjergkæden. Normalt tager turen ca. tolv timer, men arrangørerne havde sørget for, at der nu endelig skulle være udendørs aktiviteter. En times kørsel efter vi havde forladt Europa standsede toget, og det viste sig nu, at vi skulle være der på stedet de næste tolv timer.

Foran os lå en pragtfuld bakke med den mest primitive skilift jeg endnu har set; men det virkede. Og hér boltrede ungerne sig så på ski – uden brækkede arme og ben – lige indtil solen forsvandt.

Den følgende dag nåede vi stationsbyen Labytnangy på Ob-flodens vestlige bred. Her blev vi modtaget af en gruppe neniske dansere og julemanden (jeg troede faktisk, at han var flyttet til

Neniske kvinder og børn foran en chum (telt af renskind). Beklædningen er næsten identisk med den, man ser i rejsebeskrivelser fra begyndelsen af dette århundrede.

Nuuk, men det var måske hans bror, vi mødte?).

Vi gik i bidende frostvejr over OB-floden, og nåede snart efter Salekhard, der ligger på østbredden. Endnu en modtagelse – denne gang ved det monument, der markerer polarkredsen. Salekhard er en af de ganske få byer, der ligger lige på linien.

Børnene blev ligesom i Vorkuta indkvarteret hos familier, men delegationslederne fik denne gang værelser på Hotel Yamal, der desværre led af vandmangel med de følger, det nu engang kan medføre.

Salekhard er en ganske pæn by med ca. 35.000 indbyggere. Bebyggelsen er lav og for det meste af træ. Byen er en skærende kontrast til Vorkutas store bombastiske betonblokke, der er absolut charmeforladte.

Ganske som i Vorkuta blev børnene ganske passiviserede og sad igen bænkedede til en lang række særdeles flotte underholdningsprogrammer; men nu kunne det være nok! Delegationsledere fra Øst og Vest var helt enige om at stille krav til drastiske ændringer i situationen. Hvor var alle de fine tilbud fra det oprindelige program?

Arrangørerne forstod vores budskab og fik til den følgende dag fremtryllet nogle neniske rensdyrslædekørere. Dog kunne det kun blive til en sølle tur på 2-3 minutter.

Den næstfølgende dag blev der arrangeret en tur ud på tundraen for at besøge en lille nenisk landsby. Vi kørte derud via Ob-flodens frosne løb i store terrængående køretøjer. Begge parter var nysgerrige. Nenerne, fordi vi var udlændinge (de russiske delegationer fik ikke lov til at komme med) og vi, fordi vi følte os trukket tilbage i historien til omkring 1920. Folks klædedragter var som hentet ud af datidens rejsebeskrivelser.

Nenerne er oprindeligt rensdyrnomader. Det er for en stor dels vedkommende stadig rensdyr man ernærer sig af, men efter revolutionen i 1917 er i hvert fald 50% af rensdyrene inddraget i kolkhoser. De indfødte befolkninger på Yamal har organiseret sig i organisationen »Yamal for Fremtiden« og kræver rettigheder, der kan minde noget om de rettigheder, man i Grønland krævede i 60'erne og 70'erne. Til forskel fra Grønland er de indfødte folk – hansi, mansi, komi, selkupere og nenere i mindretal. Kun cirka 35.000 udaf en samlet befolkning tilhører én af de indfødte folk.

»Yamal for Fremtiden«, hvis præsident, Sergei Kharuchy, jeg havde et møde med, forklarede, hvilke mål organisationen har. Disse er bl. a. at få anerkendt deres status som indfødte folk og dermed få tilkendt politiske beføjelser. Man forestiller sig, at der i distriktet indføres et tokammersystem, således at det ene kammer udelukkende har ind-

født repræsentation, og det andet kammer udelukkende har tilflytterrepræsentation.

På det økonomiske område kræver man stop for den industrielle ekspansion, der indtil nu har været en økologisk katastrofe. Man kræver, at økologiske hensyn skal prioriteres fremfor økonomiske. Kolkhosernes fortsatte eksistens skal tages op til revision og der skal åbnes mulighed for igen at indføre husholdsdrift. Samtidig skal fiskere, jægere og rensdyrnomader sikres ordentligt sæsonarbejde.

På det kulturelle område kræver man at sæder, skikke og ritualer respekteres, ligesom de indfødte sprog skal anerkendes som ligeværdige med russisk.

Også på sundhedsområdet kræver man, at der bliver gjort en indsats, bl. a. ønsker organisationen, at der bliver gjort en indsats i forebyggelsen mod narkotika- og spiritusmisbrug.

»Yamal for Fremtiden« står ikke længere alene i kampen for at opnå rettigheder. Organisationen er med i »Associationen af indfødte folk i Sovjets Nordområder«, der ledes af Vladimir M. Sangi. Men også område Sovjetten (Amtskommunen) er villig til at forbedre forholdene for de indfødte folk.

På foranledning af den sovjetiske Eventyrernes Klub deltog vi, tre sønderjyder, i den første »Children of the Arctic«. Vi er velvidende om, at vi ikke repræsenterede Arktis. Det gjorde Norge, USA og Japan heller ikke. Retteligen burde det have været samer fra Norge, Sverige og Finland og inuit fra Grønland og Alaska, der havde deltaget. Men hvorfor var det ikke sådan? Et

Bor julemanden ikke i Grønland? Jo, det må være hans lillebror, der tager imod »Children of the Arctic« ved ankomsten til Labytnangy.

éntydigt svar kan jeg ikke give, men jeg har mistænkt Eventyrernes Klub i Moskva for i højere grad at tænke i baner af en kraftig kapitaltilførsel til klubben fremfor en reel kulturel udveksling mellem de cirkumpolare folk. Dette understøttes bl. a. af et regnestykke, jeg har fået lavet ved hjælp af nogle sovjetiske venner. Det viser sig, at Eventyrernes Klub, når *alle* omkostninger er fratrullet, har indtjent ca. 400,- US dollars pr. vestlig deltager, eller i alt vel nok 24.000,- dollars, hvilket svarer til, i følge den tids officielle kurs 144.000,-

rubler eller 480 månedslønninger for en godt betalt akademiker. Efter den 1. april svarer de samme 24.000 dollars til ca. 768.000 rubler eller 2.560 månedslønninger for samme akademiker.

Når fortjenesten er så høj, hvorfor kunne man da ikke overholde det spændende program, der var lagt op til? Det havde været til stor glæde for deltagerne, og en masse kritik havde været undgået. Dette blot til eftertanke, fordi Eventyrernes Klub naturligvis vil forsøge at gentage succesen.